

زبانهای شمال قفقاز

- ۲ -

همسایگان استی‌ها از طرف مشرق طایفه کوچک اینگوش اند که زبانشان نزدیک بزبان قوم چچن است. خاک چچن از خاک اینگوش تا ولایت داغستان وسعت یافته است. قسمتی از آن قوم در کوهسارهای بلند سلسله قفقاز سکنی دارد. آن قسمت علیحده را توش مینامند و آنها زیر نفوذ تمدن گرجی میباشند.

داغستان از حیث اختلافات زبانی ولایتی است که از سایر ولایات قفقاز رنگارنگ تر است. در داغستان چهار طایفه عمده میبینیم که هر يك از آنها دارای زبان علیحده میباشد یعنی طوایف آوار - دارگوا - لاک و کوره یا لژک. اسم این طایفه آخر الذکر را روسها اشتهاً اسم عمومی تمام اهالی داغستان دانستند و از این جهت در اروپا کلیه زبانهای داغستان را زبانهای لژکی یا لگزی مینامند.

در خصوص زبان طایفه آوار فوقاً ذکر شده است که آن زبان در داغستان مرکزی جانشین زبان بین‌الطوایفی است. از حیث اهمیت و نفوذ درجه دویم در داغستان پنج یا شش زبان کوهستانی دیگر دارند. علاوه برین بیشتر از ده زبان هم هست که نفرذ آنها از حدود ناحیه کوچک نمی‌گذرد و آخر الامر چنانچه ذکر شده حوزه شش زبان مختصر فقط بیک دهی است و هیچ جای دیگر استعمال نمی‌شود. قسمت شمالی آذربایجان مثل دامنه داغستان جنوبی هست. اینجا هم در اطراف کوه شاه داغ نیز شش جمعیت کوچک هست که زبانهای آنها بکلی از یکدیگر مختلف است اما رابطه زبانی با زبانهای داغستان دارد. در ساحل بحر خزر زبان ترکی آذری پیدا میشود و علاوه برین در اطراف شهر بادکوبه طایفه تات از نژاد ایرانی هست و زبانشان اصلاً ایرانی است يك طایفه ایرانی دیگر در ولایت طوالش در اطراف شهرهای لنکران و آستارا سکنی دارند.

بین زبانهای مختلف اهالی داغستان فرق بسیار بزرگ دیده میشود ممکن است فرق بین این زبانها را با فرق بین زبانهای روسی و فارسی یا با تفاوت بین روسی و فرانسوی مقایسه نمائیم. بعبارت دیگر اهالی دهات همجوار که بزبانهای مختلف حرف میزنند بکلی نمی توانند زبان یکدیگر را بفهمند. کسی که می خواهد لغت همسایگان خود را بفهمد باید زبان آنها را تحصیل بکند مثل اینکه يك شخص ایرانی زبان فارسی را. تلفظ اغلب آن زبانها بنظر ما اروپائنها یا بنظر ایرانی ها بنهایت غریب و عجب است. در آن زبانها بسیار صداها پیدا میشود که بکلی در تلفظ لسانهای آری یا ترکی وجود ندارد. برعکس خیلی جالب توجه است که چنین صداهاى غریب در زبانهای اهالی سیاه پوست امریکا پیدا میشود و زبانهای قفقاز با زبانهای امریکا شباهت دارد.

علماء آوار در زمان شیخ شامل قائل معروف جنگ کوهستانی ها بر ضد روسها الف بای عربی را با صدای زبان خود مطابقت نموده و حروف تازه ایجاد کرده اند مثل حرف ل مثلثه تحتانی و یا حرف ق مثلثه و قس علی هذا. در این سالهای اخیر بعد از انقلاب اصلاحات املائی بعمل آمد که بمساعدت اشخاص منورالفکر آوار بموقع اجراء گذاشته شد. خواندن و نوشتن بزبان آوار با حروف عربی حالا بقدری آسان شده است مثل خواندن و نوشتن بزبان آلمانی و بمراتب آسانتر از خواندن و نوشتن بزبان انگلیسی یا فرانسه چون حالا مطابقت کامل هر حرف با هر صوت در زبان برقرار شده است. علاوه بر استفاده از حروف عربی قوم آوار و کوهستانی های دیگر قفقاز شرقی تا اندازه زیر نفوذ مدنیت کنونی عرب میباشند.

بسا میشود که در دهی دور دست از دهات کوهستان مجله از مجلات مصریا کتابی از کتابهای نشر بیروت پیدا میشود.

اصول صرف و نحوی این زبانها نیز هیچ شباهتی با اصول صرف

و نحوی السنه آری یا ترکی ندارد. در صرف و نحو قواعدی هست که بنهایت غریب بنظر ما میآید مثلا بعضی از زبان های مذکور دارای بیشتر از اجناس سه گانه اسماء میباشد یعنی غیر از اجناس مذکر و مؤنث و خنثی اجناس دیگر اسماء هم هست. از این حیث زبان های مزبور با زبان های طوایف افریقای مرکزی شباهت دارد. اصول صرف افعال در زبان های داغستان همان است که در زبان پهلوی دوره سلسله پادشاهان ساسانی بود و توجه ادباء لسان شناس ایران بلا شك بطرف زبان های مزبور ممتطوف خواهدگردید.

قابل توجه هم هست که خود اهالی داغستان تعجب مینمایند که چرا داغستان دارای زبان های مختلف زیاد میباشد. خود اهالی آن نقاط زبان های خودشان را برای اجنبی ها از حیث تحصیل مشکل میدانند و مثلا اهالی ده آرچی حکایت میکنند که خدای عزوجل بسیار زبان آفرید و برای انتخاب پیش مردم هر ملت گذاشت. مشکلترین زبان یعنی زبان آرچی باقی ماند و هیچ قوم نمینخواست که چنین زبان مشکل را انتخاب کند. پس طایفه کوچک آرچی آن زبان را برای خودشان انتخاب کردند.

اکنون تمام طوایف در قفقاز شمالی بر روی قاعده عمومی سیاست ملی دولت شوروی دارای استقلال اداری ملی و مدنی میباشند. در هر جا قلع و قمع بی سوادى و محو کردن نادانی بواسطه زبان مادری هر طایفه بعمل میآید. بسیار از این زبانها را بنام زبان اداری و سیاسی برسمیت شناخته اند و ازین حیث از يك طرف تحقیقات علمی در حوزه زبانهای مذکور یکی از مقاصد عمده علماء زبانشناس روسیه شده است و از طرف دیگر قدم اول ادبیت در آن زبانهای نمایان میشود که قبل از این دارای هیچ ادبیت نبود. درین سالهای اخیر پیشرفت معتنابهی در تحقیقات زبان های مذکور دیده شده است بخصوص

پروفسور یا کولف یکی از بهترین متخصصین علم تلفظ درین رشته دانش نتایج کاملی حاصل کرده است. نویسنده این سطور نیز مشغول تتبعات در صرف و نحو چند لسان بوده و تا کنون دو جلد کتاب صرف و نحو- زبان آوار و زبان دارگوا- تألیف کرده و کتابهای مزبور در مسکو چاپ شده است.

وقتی که بطور دقیق مشغول تحقیقات زبانهای قفقاز شدند. معلوم شد که در زبانهای آری اروپا طبقات لغوی پیدا میشود که ممکن است آنها را آثار السنه اهالی قبل از آری اروپا شمرد. این اثرات اعصار قبل تاریخ نا اندازه بواسطه لغات زبانهای قفقاز ظاهر شد. پروفسور مار عضو آکادمی علوم روسیه اشارت نموده است که در کوهستان پیرنه در سرحد فرانسه و اسپانیا در ساحل اقیانوس اطلس زبان طایفه باسک شباهتی بزرگ با زبانهای قفقاز دارد. تا بحال علماء زبان شناس موفق نشده اند که درجه انتساب بین زبان باسک و زبانهای دیگر را تشخیص دهند. حالا این مسئله بطور غیر مشکوک حل شده یعنی انتساب زبان باسک با زبانهای قفقاز مثل آفتاب روشن و نمایان شده است از قرار معلوم زبان قوم قدیم اتروسک هم که در ایتالیا سکنی داشتند از همین نژاد قفقازی بود. بنا بر این می توانیم حدس زیم که در اعصار قدیمه قبل از تاریخ دو اطراف تمام دریای مدیترانه در ایتالیا، اسپانیا و در جاهای دیگر اقوامی سکنی داشتند و بزبان هائی حرف می زدند که حالا ممکن است آثار آن زبانها را در کوهسارهای قفقاز پیدا کنیم. مورد شك و انکار نیست که تصدیق قطعی چنین حدس برای علم تاریخ عمومی بشر اهمیت فوق العاده خواهد داشت. اقوام قفقاز در طی اعصار زندگی تاریخی همیشه مر بوط با تمدن ایران بوده اند از این حیث معتقدیم که تحقیقات در عادات این اقوام و تتبعات علمی در زبان- های آنها از نظر ترقی علم ایران شناسی فوق العاده مهم است. نمایین اعتقاد امید داریم که قارئین محترم مارا معذور دارند که خواستیم توجه ایشان را بطرف شمال قفقاز جلب کنیم

پروفسور ژیرکوف